

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Eusebiu Tu Pamphilu Ekklesiastikē Istoria

Eusebius <Caesariensis>

Mogvntiae, 1672

Henrici Valesii Annotationes In Librum Secvndvm Evsebii De Vita
Imperatoris Constantini.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14478

num anno Christi 316, persecutionem in Christianos commovisse scribit. Verum in Baronij annalibus historia utriusq; Liciniani belli admodum confusa est; quæ partim ex Fastis Idatij, partim ex gestis Constantini à me olim editis restituenda est. Certe Sozomenus in libro 1. cap. 7. diferte testatur, Licinium post Cibalense demum bellum Christianos persequi instituisse.

ὁ δ' αὐτὸς. Ab his verbis novum caput inchoandum erat. Hæc enim pertinent ad 2. legem Licinij. Porro quod in titulo capituli legitur εἰς ἐκκλησίαν, mendosum videtur pro εἰς ἐκκλησίαν. Mirum est tamen in codice Regio, tum in veteribus schedis constanter legi εἰς ἐκκλησίαν συναγωγῆς. Quamquam in schedis emendatum est eadem manu εἰς ἐκκλησίας μὴ συναγωγῆς. Sed in Fuk, codice optime scribitur εἰς ἐκκλησίας ἀνδραγαθῶν ἀμαμὴ συναγωγῆς.

Pag. 435. τῶν ἀνθρώπων ἀπειρήσασκε, Scribendum videtur τῆς τ' ἀνθρώπων ἀπειρήσασκε φύσεως, ἐλ ἐν γὰρ κακῶ ἔσμεν.

In Caput L IV.

τῆς κατὰ πᾶν στρατιώτας. Vide quæ notavi ad caput octavum libri decimi historiae Ecclesiasticae, unde hæc præne ad verbum transcripta sunt.

τῶν κατὰ πᾶν ἔθνη ἀξιωματῶν αἱ τάξεις. Sic construenda sunt hæc verba, quod non vidit Christophorus. Certe in codice Fuk, post vocem τάξεις virgula apponitur. τάξεις seu τάγματα sunt officia Magistratum. Singuli enim Magistratus suum habebant officium seu apparitionem. Id erat corpus quoddam officialium seu militum, qui iudicibus apparebant, ut videre est in Notitia Imperij Romani. Hæc officia Græci τάξεις vocabant, ut jam pridem notavi ad lib. 26. Ann. Marcellini pag. 318. Recte igitur in veteribus glossis scribitur τάξεις ἀρχόντων ἑστίον, apparitio. Sic Joannes Chrysothomus Homilia 1. in Epistolam ad Corinthios οὐχ ἰσῆτε τὴν παιδείαν, ὅταν παιζόντες τάξιν ποιῶσι ἐν στρατιώταις ἢ

ἄφρονες ὄνται αὐτῶν κέρους ἢ φαλαγγῶν ἢ μίσεσσι πᾶσι ἐν γόρῳ ἀρχόντος βαδίζου. Nonne videtur pueri, quando ludentes apparitionem expriment & officialia de pracones quidem praeceunt cum lictoribus. Tunc vero medius incedit personam Praefidis gerenti.

τῶν ἐκτὸς μνημονεύειν. Joannes Morinus, vir doctissimus, qui hos libros gallice interpretatus est, τῶν ἐκτὸς hoc loco Gentiles esse existimavit. Certe Eusebius in lib. 2. cap. 21. & 23. τῶν ἐκτὸς ponit pro paganis seu Gentilibus. Vide quæ supra notavi ad caput 43. hujus libri. Christophorus tamen τῶν ἐκτὸς interpretatus est praeterea; ut idem sit ac τῶν τῶν ἐκτὸς, quomodo locutus est Eusebius cap. 43.

In Caput L FI.

τῶ σὺ φρονεῖ. Post hæc verba asteriscus apponitur, sed est. Desunt enim nonnulla, quæ tamen ex libro 10. cap. 8. ita suppleri possunt τῶ σὺ φρονεῖ ἐν ἰσχυρίσμου. In codice Fuk. Turnebi ac Sav. legitur τῶ σὺ φρονεῖ παρεννοημῖν.

πρωτος ἄπλω. Galerium Maximianum intelligit qui primus auctor fuit ac signifer persecutionis Christianorum, ut scribit Eusebius in lib. 2. Cedrenus scribit Maximianum anno 18. Diocletiani persecutionem adversus Christianos excitasse, iussu Theoteci cujusdam praefligiatoris. Qui cum Acta Pilati plena impietatis adversus Christum composuisset, Galerius edicto sanxit, ut magistri ca memoreriter discenda pueris traderent. Sed nemo non videt, Cedrenum hic falsum esse, qui Galerio Maximiano tribuerit id quod diu postea gestum est à Maximino. Est hic solemnitas ac perulgatus error Gregorum, ut Maximianum cum Maximino permisceant.

In Caput LV III.

οὐτε πλὴν ἐκ τῶ δ' εὐτερόν τιμωρὸν δ' ἐκείν. Delendæ est præpositio. Porro hic posterior est Maximinus Orientis tyrannus.

HENRICI VALESII ANNOTATIONES IN LIBRUM SECUNDUM EVSEBII DE VITA IMPERATORIS CONSTANTINI.

In Caput 1.

Pag. 443. ΤΑΥΤ' ΟΥΝ. Scribendum est τὰ γεωῶ. ex libro 10. historiae Ecclesiasticae, ubi hæc omnia ad verbum leguntur. Mirum porro est, Eusebium neque in historia Ecclesiastica, neque in his libris ullam facere mentionem Basilei Amasenorum Episcopi, quem tamen jussu Licinij caelum esse, omnes Græci Scriptores consentiunt. Verum Philostorgius in libro 1. historiae Ecclesiasticae diferte scribit,

Basileum Amasæ in Ponto Episcopum Nicæno Concilio interfuisse. Porro Concilium Nicænum, ut inter omnes constat, congregatum est anno post exaucturationem Licinij. Quid quod Athanasius in oratione 1. contra Arianos, ubi mentionem facit illustrium Episcoporum qui Nicæna Synodo aut ipsi interfuerunt, aut eius sententiam comprobarunt, Basileum Ponti Episcopum una cum aliis nominat. Nec martyrem eum appellat, quamvis Hosium confessorem ibidem cognominat.

net. Sed & Acta Basilei quae apud Metaphrastem A extant, inepta mihi videntur ac fabulosa. Ac ple- raque quidem quae initio eorum leguntur ex Euse- bio ad verbum descripta sunt. Fabella autem illa de Glaphyra virgine, conficta mihi videtur ab homini- bus otiosis.

In Caput II.

Ἐπιπέδων λατρείας. In codice Fuketiano & Sav. scri- ptum est ἐπιπέδων; in libro autem 10. historiae Ec- clesiasticae ἀποπέδων.

In Caput III.

10444. πολλὴ γὰρ αὐτῶν ἡρώμενω φιλαθηρωπία. In lib. 10. un- de hæc ad verbum transcripta sunt, pro voce πολλή legi- tur μόνη, quod rectius videtur. Mallem etiam scri- bere αὐτῆ ἡρώμενω; nisi forte dativus casus sumi potest pro ablativo absoluto.

In Caput IV.

10445. ὡς περὶ τῆς ἀρχῆς ἀγαθῶν φιλακαία. Alludit ad vo- cem σωματοφύλακα. Quammodum igitur Imper- atores, quosdam milites ad custodiam corporis sui semper secum habebant: sic Constantinus Episco- pos quasi quosdam animæ custodes, ubique sibi ad- esse voluit. Porro post vocem ἐπιπέδων punctum apponendum est ex codice Regio & Fuk. quod Christophorfonus non animadvertit. Ceterum in codice Fuk. Turnebi ac Savilii rectius scribitur ἐπι- πέδων. Paulo post in codice Fuk. scribitur πωδόμενος. Κωίσι τῶν τῶν κατὰ τὴν θρόνον ἵκασι μὴ ἀλλοσι ἢ τῶ θεῷ συμσπράττοτος ποιεῖσθαι. Rectius meo quidem ju- dicio.

αὐτὸς τὸ θεῷ πρόπον. Scribendū est αὐτὸς δὲ. Quan- quam codices nostri nihil mutant, nisi quod pro προ- πονουε Fuk. habet θεῷ πρόποναι: Icheda verò θεῷ προ- πονεῖ.

οὐδὲν ἄπο θεοῦ. Scribendum videtur οὐδὲν δὲ, vel certe uno verbo οὐδὲν θεοῦ.

οὐδὲ ἀδελφότης. In Regio codice legitur οὐδὲ ἀδελ- φότης. Scribo ἀδελφότης, id est sine controversia. In co- dice Fuk. Savil. ac Turnebi scribitur ἀνατιρήτης.

πολέμικα κρατῶν. Scribendū videtur ἐπὶ πολέμικα κρα- τῶν προύλεγον, συμφώνως αὐτῶ τὰ θεῷ, μακρὰν τε ἰσθμὸν καλλιπέλαις τῶν ἀπανταχὲ ἡρώμενων προύχομένων. Sic totus hic locus restituendus est. In codice Fuk. ita scribitur: καὶ ἡ πολέμικα κρατῶν συμφώνως εἶπον μακρὰς ἰσθμὸν καλλιπέλαις τῶ ἀπανταχὲ ἡρώμενων τὰ θεῷ προύχομένων. Optime.

ἐναρπόμενοι δὲ. Post has voces, quæ sequuntur us- que ad τὰ ὅμοια, desunt in MS. Regio, & ad margi- nem addita sunt recentissima manu. Quod si conje- cturæ indulgere licet, scribendum puto ἐναρπόμενοι δὲ ἐπὶ τῶν τὰ ὅμοια. Et. Turnebus in suo codice e- mendaverat οἰωνοπέλοι. In codice Fuk. & Savilii scri- ptum est ἐναρπόμενοι δὲ ἐπὶ τῶν, Et.

ἡ παρεμβολαίς. In codice Fuk. hic locus ita scri- bitur οὐ πολλὰ θράσει προῖαι τὰς παρεμβολαίς ὡς οἶον τὴν ἰσθμὸν, κατὰ τῶν. Quæ lectio & distinctio nō displi- cet: τὰς παρεμβολαίς κατὰ τῶν est castrametari.

In Caput V.

10446. ἄς κερδὸς ἐλάσας. Mos Gentilium fuit cereos ac- cender ante statuas Deorum, ut notavi ad lib. 22. Amm. Marcellini.

ἐπὶ σύμμαχοι. Improprie dicitur ab Eusebio pro συσπρατῶται.

κατιχόμενοι ἐρατῶν. Codex Fuk. habet κατιχόμενοι. & paulo post ἐρμάται νῦν πρὸς ἡμᾶς. πολυπρότερον δὲ rectius ni fallor.

ἐπὶ τῶν τῶ ἀλλήθων. Vocem τῶν omisit Christo- phorfonus, in qua tamen tota vis sententiæ posita est. Significat enim Licinius, Deos suos in præsentia quidem numero vincere; brevi autem vi ac potentia superiores fore. Joannes Portesius ineptus alioquin Interpres, hujus vocis interpretationem non omisit. Sic enim vertit: numero quidem adhuc potiores. Mox lego ἐπὶ τῶν ἐπὶ τῶ, ut Turnebus ad oram sui codicis e- mendavit.

ἐπὶ νῦν ἡρώμενος. Idem est, ac si diceret: ὁ χθὺς καὶ πρῶτος ἡρώμενος. Irridet Constantini Deum impius Licinius, quod & peregrinus esset & novus. Nam inter Deos quidam patrii habebantur, quidem pere- grini. Et patrii quidem Dii religionis vetustate commendabantur. Peregrini verò novi erant, ut pote nuper adsciti. Cicero in 2. de legibus. Novos vero Deos, & in his colendis nocturnas per vigilationes sic Aristophanes facetissimus Poeta veteris comædia vexat, ut apud eum Sabazius & alii quidam Dii pe- regrini judicati ἐξ ἐπιτοῦ ἐκίοντο. Locus Aristo- phanis quem intelligit Cicero, erat in comædia Lemniis, ut docet Scidas in v. ἄ νῦν θεοὶ μοι βρωμοί. Erat certe Athenis ingens turba novorum ac pete- grinorum Deorum, quos ξένους seu ξενικούς θεοὺς vocabant. Eorum nomina ac series contexerat Apollophanes Poeta in Cretensibus, teste Helychio in voce θεοὶ ξενικοί. Menander Rhetor seu potius

Alexander in methodo generis demonstrativi pag. 612. notat quosdam Deos antiquiores, quosdam recentiores dici: οἱ μὲν γὰρ παλαιότεροι, οἱ δὲ νεώτεροι λέγονται τῶν θεῶν. At Portesius, cumque secutus Christophorfonus, male hunc locum interpretati sunt, quorum error hinc natus est, quod nō videt unt adverbium νῦν, idem interdū significare quod nuper, ut notavi ad lib. 4. historiae Ecclesiasticae. E hæc quidem prius notaveram, secutus editionem Gene- ventem. Postea verò didici, in editione Roberti Stephani & in MS. codicibus legi ἐπὶ νῦν ἡρώμενος. Quam Scripturam cum secuti sint Interpretes, mini- me culpandi sunt.

ταῦτα πᾶν κεκλημένοις πᾶν γραφῶν. In libro Morzi ad marginem emendatur παρῶν, quomodo loqui- tur Eusebius infra cap. 8. Paulo ante in eodem Mo- drai libro recte emendatum est: μακρὰ χαιρετῶν τοῖς εἰπόντες. In codice Fuk. scriptum inveni: ἡμῶν δὲ τοῖς εἰς ταῦτα πᾶν κεκλημένοις πᾶν γραφῶν, recte.

In Caput VI.

πρῶτος ἐθράται ἀδελφότης. Primum prælium in- ter Constantinum ac Licinium fuit in Pannonia apud Cibalas, quod optime describit Zosimus in lib. 2. & auctor excerptorum de Gestis Constantini. Contigit hæc pugna Volusiano 2. & Annia- no Coss. 8. Idus Octobris, ut scribitur in Fastis Idatii. Quibus consentit Sigonius in libro 3. de Occidentali Imperio. Male in Chronico Eusebii bellum Cibalense confertur in annum septimum Constantini, cum id gestum sit anno 8. ejus Im- perii. Immo nonus jam annus Imperii Constanti- ni.

In Caput XXII.

Reg. 454. δήμοις τι τῆς ἐκτὸς. Scribendum δήμοις δέ, & ab his verbis cap. 22. inchoandum est, ut habetur in codice Fuk. & in veteribus schedis.

ἴσα τὸ σπῆν. Emendo ὅσοι τὸ σπῆν, quod non vidit Christophorfonus. scribo etiam πινθάνημοι τὰ ἐν θατίρω.

In Caput XXIII.

μάθοις γδ. λέγει πλὴν ἀρετῶν. Laudat Eusebius Imperatoris Constantini eloquentiam, id enim significant hæc verba. At Christophorfonus legisse videtur τὰ ἡμετέρη λόγῃ πλὴν ἀρετῶν. Scribendum etiam est μάθοις δ' ἄν, ut ad latus sui codicis emendavit Turnebus. Atque ita legitur in MSS. codicibus Fuk. & Sav. Porro ab his verbis inchoatur cap. 24. tum in codice Fuk. tum in veteribus schedis.

Reg. 455. ὁ δὲ τῆ παρῶν. In codice Fuk. scribitur ἀ τῆ παρῶν, quomodo etiam Genevenles in quibusdam codicibus legi annotarunt. Verum hæc Scriptura ferri non potest. Sequitur enim προσῆκον in singulari. Deinde Eusebius unicam hic affert Constantini Cōstitutionem; eam scilicet quæ ad Provinciales missa fuerat à Constantino. Ac duas quidem leges simul emissas fuisse testatur in gratiam Christianorum; alteram ad Ecclesiam Catholicam; alteram ad Provinciales. Verum alteriq; duntaxat exemplū subjicit; ejus scilicet quæ data erat ad Provinciales Palæstinæ. Alteram verò quæ missa erat Ecclesiis, omisit Eusebius: vel quia eodem exemplo scripta erat, quo illa ad Provinciales; vel ob aliam causam.

In Caput XXIV.

ἐπαρχία ταις παλαισίης. In codice Mediceo scriptum inveni ἐπαρχία ταις παλαισίης. Porro ab his verbis cap. 35. inchoavi, auctoritatem secutus codicis Regii & Fuket. In veteribus etiam schedis legitur ἐπαρχία ταις.

πᾶσαν ἀνεύρησα. Scribe ex codice Mediceo ἡ πᾶσαν ἀνεύρησα. Et paulo post ex eodem codice legendum est ἡ χριστιανισμὸς θρασείας, ut legitur etiam in schedis Regii & codice Fuketiano.

καταφρονητικῶς ἔχοντας. Codex Medicæus habet ἔχοντες ἐθελονταίς, quod rectius mihi videtur.

ἢ τὰ ἀποβαίνοντα. Longe rectior est codicis Medicei Scriptura. Sic enim habet: ἀβλυσθῆ τὰ ἀποβαίνοντα λέω. τίς γδ' ἀν' ἀγαθῶν τύχῃ τινος, &c. Et post vocem ἐθελον punctum habet, quæ nota est interrogationis.

πίστιν τῶ. Longe elegantius codex Medicæus scriptum habet πίστιν δὲ τῶ ἢ θέντι.

In Caput XXV.

ἀνεθῆν ἢ εἰς δ' ἔτι. Particula ἢ deest in codice Mediceo, nec admodum necessaria est. Mox ubi legitur: ἢ τὰς κερύθρον ἡμομέναις, idem codex habet ἢ τὰς πώποσιγ. Item pro ἐγγερόσεως πέρασ, scribit τὰς ἐγγερόσεως πέρασ, quomodo etiam in schedis scriptum reperi, & in codice Fuk.

Reg. 456. ἢ σπῆν τὸ ἀνθρώπινον ἡμῶν. Mutilus est hic locus, qui ex codice Mediceo ita restitui debet: ἢ σπῆν τὸ κρείττον ἀνοήτως ἐπιμανήσας, ἢ σπῆν τὸ ἀνθρώπινον ἡμῶν λογισμὸν ὅσοι μὴ ἔνα λαβόνταί, &c.

A ἢ ἀπεκόπας. In codice Mediceo scribitur ἢ ἀπεκόπας, ἢ ἀν' ἀπὸ λόγῃ συμβαίνοις. Certe codex Regiius συμβαίνοι quocumque scriptum habet.

In Caput XXVI.

ἴσοι μιν γδ. Ab his verbis cap. 26. inchoavit codice Fuk. & schedis Reg.

ἴσοι δὲ τὸ δικαίον ἀτίμως. Rectius in codice Mediceo legitur hoc modo: ὅσοι δὲ ἢ τὸ δικαίον ἀτίμως παρείδον, ἢ τὸ κρείττον ἐκ ἐχθροσων. Hoc est quod supra dixit in cap. 25. ut supra notavi τῆς δ' ἀδίκου ἡμετέρας τολμαίς, ἢ σπῆν τὸ κρείττον ἀνοήτως ἐπιμανήσας, ἢ σπῆν τὸ ἀνθρώπινον ἡμῶν λογισμὸν ὅσοι μὴ ἔνα λαβόνταί.

ἐκόλαζον προσάσει. In codice Mediceo legitur ἢ δὲ τὰς τοιαύτας κολάζοντες προσάσει, rectius in libro. Mox idem codex habet εἰς αἰσχρῶν ἐλεῖν ἔτι.

In Caput XXVII.

ἐπληρημένων κακῶν. Codex Medicæus habet ἐπληρημένων. Et paulo ante in eodem codice legitur ἐπὶ τοιαύτων ἀναφύονταί, &c.

πανώλιε θρον. Codex Medicæus vocem addit hoc modo: θανάτων πανώλιε θρον ἐδυσύχουσα. Paulo post in eodem codice scribitur τούτων γδ' ἕκαστος ἑαυτοῦ συμφορῶν, rectius sine dubio.

In Caput XXVIII.

τὰ ἀνθρώπινα κατιχέουσι. Codex Medicæus τὰ ἀνθρώπινα. Et paulo post habet θρησκείας ἐπιτηδίων πάλαις sine conjunctione.

ἐνοήτων. In codice Mediceo simplex pro composito legitur νοήτων, quod minorem habet ἀρετήν. Mox idem codex habet ὁ μόνον τὸ ἐπιτηδίων ἔστι.

πάντως δὲ κόμπῃ ἂν εἴη. Rectius in codice Mediceo legitur πάντως δὲ ἐκ κόμπῃ τὸ πλὴν σπῆν, τῆς δὲ quam emendationem confirmat Sozomenus in lib. 1. cap. 8. ubi legem hanc Constantini in compendium redigit.

πῶ γδ' ἐμὸν ὑπηρεσίαν. In codice Mediceo deest particula γδ, quæ proflus superflua mihi videtur.

κρείττονι τῆς θυνάμει. Dux postrema voces deest in codice Mediceo, & vox κρείττονι refertur ad vocem quæ præcessit, ἀνάγκη.

πάντα δ' ἔνα. Post hæc verba codex Fuk. Turnebi ac Savillii duas voces addunt ἐκαστὸν ἐπιτηδίων. Atque ita legit Christophorfonus, ut ex verbis ejus apparet, quæ in hoc loco valde inututa est. Ergo verò verba illa ὅς ἀπὸ τῆς πρὸς ἐπὶ τῶν ἐπιτηδίων θάλασσης ἀρξάμενος, &c. de Constantino ipso dicitur ultimo, non autem de Deo, ut putarunt Musculi & Christophorfonus. Quare nihil opus est verbis illis ἐκαστὸν ἐπιτηδίων, quæ nec in Med. nec in Regio codice leguntur, nec in veteribus schedis præsertim cum sequatur paulo post μιν, τῶν ἑαυτοῦ πρότερον.

In Caput XXIX.

ἢ δὲ γδ' ἀνεμῶν. In codice Mediceo legitur ἢ δὲ ἀνεμῶν, ἢ δὲ ἀνεμῶν, ἢ δὲ ἀνεμῶν, ἢ δὲ ἀνεμῶν. Porro hæc per parenthesis dicta intelligere oportet. In codice Fuk. & Turnebi legitur ἢ δὲ ἀνεμῶν.

riore loco loqui de viliotibus ac plebeis hominibus, qui sententia iudicis venundati fuerant. Nam de prioribus quidem qui natalium splendore eminebant, ait Constantinus, pristinam dignitatem recuperare eis jam licere. Posteriores vero ad consueta liberis hominibus ministeria ac labores ablegat.

In Caput XXXV.

δι' ἀσκήσαιο. Scribe ex codice Mediceo ὡς ἔστι κατὰ διαφόρους ἐς ἐρήθραν ἀποφάσεις. Et paulo post τὸν ἀείσον τε καὶ θεῖον ὑποσάντες ἀγῶνα. Sed neque in schedis Regiis leguntur hæc voces δι' ἀσκήσαιο. Porro initium huius periodi varie scriptum in libris veteribus inveni. Nam in Mediceo quidem codice legitur παρὰσάειον θεοῦ δὲ τὸ ὄσιων, &c. In schedis vero παρὰσάειον θεοῦ δὲ τὸ ὄσιων, &c. Turnebus in suo codice emendat παρὰσάειον. In codice Fuk. scriptum παρὰσάειον θεοῦ δὲ τὸ ὄσιων ἂν ἔκαστοι, &c. Sed & Regius codex habet παρὰσάειον. Quare non dubium quin hæc vera sit lectio, quam nescio cur Rob. Stephanus immutavit.

ὁμολογητὰ κατὰσάντες. In codice Mediceo legitur εἰπέ τις ὁμολογητὰ κατὰσάντες, quod rectius esse non dubito. Cum enim antea locutus sit de martyribus, nunc de Confessoribus loquitur. Paulo post scribe ex eodem codice κατὰσάντες ὅτι μὴ τοῖς διώξασιν εἶξαν παρὰσάντες τῶν πῖσι, τῶν ὄσιων ἐς ἴστοι, &c.

ἢ εἰ τις οὐδὲ. Omisit hanc παρακοπήν Christophorus, eo quod nihil aliud quam superflua priorum repetitio videretur. Sed cum hæc verba etiam in codice Mediceo legantur, non temere expungenda sunt. Postquam enim Imperator locutus est de Martyribus, de Confessoribus, & de exilibus qui metu capitalis sententiae in se prolata, solum verterant, nunc de ijs agit, qui cum capitali sententia damnati non fuissent, bonis tamen spoliati fuerant. Hi enim non erant in numero Martyrum nec Confessorum; quippe qui ad iudicium adducti non fuissent. Exules item non fuerant, sed in patria manentes, possessionibus suis per vim spoliati fuerant. Certè in huius capituli titulo quatuor personarum recensentur. Sed Christophorus quartas illos omisit. In sequenti tamen capite Imperator tres tantum personas recenset, his ultimis penitus pretermisiss.

διαγορευθέντων τῶν ὀνόμων τῶν ἀρχιστῶν τοὺς ἐγγυτέρω. In successione iustorum, lex proximam quemque ex agnatis ad hereditatem vocat, si sui heredes defuerint, ut docet Gajus in institutionibus titulo decimo sexto. Hinc agnati legitimi heredes dicuntur in iure, eo quod his solis lex deferret hereditatem. Cognati enim iure civili heredes esse non poterant, sed iure tantum pretorio ad hereditatem vocabantur, uti docent Jurisconsulti. Porro in cognatis, is qui proximus erat hereditatem capiebat, perinde ut in agnatis, sed difficultas est hoc loco, quinam intelligi debeant ἀρχιστῶν vocabulo, utrum agnati an cognati. Certè si legum nomine leges 12. tabularum intelligamus, agnatos necesse erit intelligi. Sozomenus habet τοὺς ἐγγυτέρω ὄσιους.

καὶ ὅτι. In codice Regio legitur καὶ ὅτι, quam scripturam in Interpretatione mea sum secutus. Prius

tamen in eo codice scriptum erat ὅτι, ac deinde recentiore manu emendatum est ὅτι. οἱ παρ' ἑσῶν καὶ οἰκειότεροι, καὶ ἀνομάτω χροσίου ἐκείνων τὰ τέλει. In codice Mediceo legitur οἱ παρ' ἑσῶν οἰκειότεροι. Est autem admodum obscurus loci sensus. Christophorus quidem ita vertit: Et quod ratione etiam oportet eos succedere, qui sine domestica consuetudine conjunctiores, constat: praefertim cum illi ipsi martyres, non criminis ullius convicti, sed sua inducunt voluntate mortem oppetiverint. Sed multa sunt in hac interpretatione reprehendenda. Primo enim ἀνομάτω τέλει de martyribus dici non potest. Deinde non de folis martyribus hic sermo est, sed etiam de confessoribus & profugis, quibus morte obierant. Itaque praefertim hic vertere sua naturalis morte. Sic enim Graeci loquuntur, & nominatim Eusebius nos, ni fallor. Denique οἰκειότερους pessime interpretatum est domestica consuetudine conjunctiores, cum propinquiores significet. Totum igitur locum ita verto: Rationem constantiam est, ut hi ad successionem veniant, qui propinquiores erant fuerint, si illi sua morte obissent. Confirmatur autem nostra interpretatio, tum ex iis quae supra dixi, tum ex eo quod dicit Imperator οἱ παρ' ἑσῶν οἰκειότεροι, non verò εἰσίν. Per illos autem, intelligit martyres.

In Caput XXXVI.

καὶ εἰσὶ πάντως. Scribe ex codice Mediceo, καὶ εἰσὶ πάντως. Paulo ante idem codex scribit τῶν ὁμολογητῶν, rectius ut in cap. 35. Item παρὰσάειον μῆτοι, ὡν μῆτοι, τῶν, &c.

ἢ ἔσται μῆτοι. Mallem scribere ἀποσάειον, ut Turnebus & Savilius emendarunt. Atque ita scribitur in codice Fuk. Paulo post in codice Mediceo legitur ὡς εἰ τ' ἀποσάειον τινος.

In Caput XXXVII.

ἀλλ' ἔτοιμον τὸ. Scribe ex codice Mediceo ἀλλ' ἔτοιμον ἦτο, &c.

διὸ εἰ καὶ τὰ μάλισα. In codice Mediceo legitur διὸ εἰ καὶ τὰ μάλισα φανείεν ἐξ αὐτῶν τινῶν. Et paulo post idem codex habet καρπὸς ἀμύμων, καὶ γὰρ τούτων τῶν ἀπαύτων, &c. Optime ut equidem confiteo. Est enim hoc secundum membrum periodi. Ultimum autem membrum est ἕμεις γὰρ μῆτοι, &c. quod in vulgatis editionibus male divullum est, & in sequens caput translatum.

In Caput XXXVIII.

λαθεῖν πλεονεξία. Rectius in codice Mediceo legitur λαθεῖν πλεονεξία.

καὶ ὅτι ἂν ὑπὸ ἑσῶν δόξα μῆτοι. Longe aliter in codice Mediceo scribitur hic locus in hunc modum: ὡμῶς ἀπελαυνόμενοι ἀφαιδῶς δόξα μῆτοι ἀμύμων δὴ μῆτοι οὐδὲν αἰτίων συζητῶν διὰ τῶν ἐκείνων ἐκείνοι τῶν ὄσιων, &c. Quod rectius esse, necesse est qui non videat. Nam voces illae καὶ ὅτι ἂν ὑπὸ ἑσῶν proflus superflua sunt. Mox in eodem codice scribitur εἰ δὴ τῶν τοιοῦτων διαγορευθέντων λόγους, &c. Sic etiam in Fuketiano.

ὁμῶς ἀπελαυνόμενοι. Hunc locum correxit opte codicis Mediceo, in quo discrete scribitur ἀπελαυνόμενοι. ὅσα γοῦν ἀφαιδῶς. Codex Mediceus habet ὡς

ἡσυχία, &c. & mox ἐπιγραφῆς ὑσάρχων. Quod magis probō. Hæc enim peritiosus cum præcedenti jungenda est. Mox ubi legitur ἄλλως τε δέ, rectius in codice Med. abest ultima particula.

In Caput XXXIX.

οὐδὲ γὰρ τὸ ταμίειον. In codice Medicæo deest γὰρ, & paulo post in eodem codice scribitur οὐδὲ ἀντιφθῆξ ἔσται.

τολμῶσαν. Scribo τολμήσαν, ut est in codice Fuk. Quod confirmat codex Medicæus, in quo scribitur ἐτόλμωσαν. In eodem libro post vocem τὰς ἐκκλησιαίς, additur λέγειν, id est, desunt nonnulla.

ὁρθεύει ἀναφανείν. Rectius in codice Medicæo legitur ὁρθεύει ἀναφανείν.

οὐδὲ γὰρ τὸ ταμίειον. Hujus loci emendatio debetur codici Medicæo, in quo diserte scriptum invenimus οὐδὲ γὰρ τὸ ταμίειον optime, vult enim Imperator, ut cuncta loca & prædia quæ Christianis erepta fuerant, cum juribus suis bona fide ipsæ restituantur. Itaut si cui prædium vel agro servitus deberetur, putā a cæcis, iter, via; cum eodem jure nulla ex parte immunito reddatur Christianis. Itaque si quis fundum Christiano homini ereptum oppignerasset, vel in emphyteusim dedisset; aut vendendo onus aliquod ac servitatem ei impoluisse, hæc omnia hoc Constantini edicto rescinduntur. Paulo post ubi legitur ἀποδοῦναι πρὸς ἀποδοῦναι, ex eodem codice emendavimus ἀποδοῦναι πρὸς ἀποδοῦναι. Codex tamen Fuk. Turn. ac Sav. habent ἔξισ αὐτοῦ, non male.

In Caput XL.

ἡ μὲν δὲ. In Morzi libro ad marginem emendatur τὴν μὲν δὲ quod magis placet.

πᾶσι δὲ ἔχοντες τὴν ἀφίλειαν. Post hæc verba in codice Medicæo sequuntur hæc voces ἐπιτὸν ἄν ἡνυκίτο; quæ in vulgatis editionibus desiderantur.

τὸ θεῖον ἀποστρέφεται πνεύματι. Codex Medicæus habet πνεύματος, πλὴν ἀπὸ τῶν τοιούτων πνεύματι ἀποστρέφεται. Sed & in codice Fuk. Turnebi ac Savilij legitur πνεύματι.

ἡ δὲ τῶν μοχθηροτάτων. In codice Medicæo legitur τῶν ἀδίκων ἢ πονηροτάτων.

In Caput XLI.

ἐπεὶ δὲ ἐλοκλήρου. Ab his verbis novum caput inchoavi: titulum quoque apposui qui in Genevensi & in Parisiensi Rob. Stephani editione deerat. Nos verò, tum ex codice Fuk. tum ex veteribus schedis Bibliothecæ Regiæ eum supplēvimus.

ἡ ἀνὴρ δικαία. Veram hujus loci scripturam nobis aperuit codex Medicæus in quo legitur ἡ ἀνὴρ δικαίων. Scribo ἡ ἀνὴρ δικαίω, id est, emptionis jure aut titulo. Certe hanc emptionem justam appellare, alienum est à mente Constantini, qui has emptiones in justas ac nefarias præsumptiones appellat.

ἐκτίνας. Codex Fuk. habet ἐκτίνας.

μάτην ἢ τὴν τὰ τοιαῦτα. Dudum conjecteram delendam esse particulam ἢ, quam conjecturam nostram codex Medicæus diserte confirmat. Loquitur autem Imperator de ijs qui hæc loca ab Imperatoribus sibi donari petierant. Quod Christophorus

sonus non vidit. Mox in eodem codice scribitur γινώσκουσιν ὡς τοιοῦτοι, &c. rectius quam in vulgatis editionibus ὅσοι τοιοῦτοι. In codice Fuk & Turnebi scribitur ὅσοι τοίνυν τοιοῦτοι pessime.

In Caput XLII.

ἐπεὶ δὲ οὐ. Codex Medicæus ἐπεὶ δὲ οὐ. ἔξισ αὐτῶν. Rectius nī fallor in codice Medicæo legitur ἔξισ αὐτῶν, ἀρετῆ τε τῆς, &c. scribendum etiam videtur τὴν παντοδωμάμου θεοῦ.

ἡ ἐξουσία δὲ αὐτοῦ. In codice Medicæo legitur ἡ ἐξουσία δὲ αὐτοῦ. Deest etiam in eodem codice δὲ αὐτοῦ, deest etiam ἡ δὲ συμβέβηκε. Quæ omnia addita sunt ab ijs qui hanc orationem non intelligebant. Totus igitur locus ita vertendus est. Porro cum certissimis ac evidentissimis argumentis declaratum sit; partim omnipotentis Dei vi ac virtute; partim hortationibus & adjumentis, quæ à me frequenter præstari desiderat, tristitiam & acerbitatem quæ res humanas antea occupabat, nunc ex universo terrarum orbe depulsam esse, &c. Nihil clarius hac lectione, nihil certius? Pro δὲ ὑπερῆμοι, omnino scribendum puto ἀεὶ ὑπὲρ ἡμῶν, vel παρ ἡμῶν. Intelligit enim Constantinus ministerium suum, quod Deo in hujusmodi rebus perficiendis commodavit. De qua re non immerito gloriatur in principio hujus edicti.

ἡ ἐξουσία. In codice Medicæo deest articulus, & post hæc verba adduntur hæc voces τὴν χεῖρα. Quæ sine magno totius sententiæ damno abesse non possunt. Nam ἐξουσία quidem est quam supra dixit ἀρετῆ τῆς θεοῦ, χεῖρα verò, est beneficium in homines collatum ad jumento ac ministerio Constantini.

ἡ τῶν μοχθηροτάτων. Codex Medicæus ἡ τῶν μὲν πονηροτάτων ἢ μοχθηροτάτων. Scribendum porro est ἡ, ut legitur in codice Regio. Fuketiano & in schedis.

τῶν γραμμάτων λαβόντες γνώσιν. Codex Medicæus habet τὴν γραμμάτων. Nec aliter in codice Regio, & in veteribus schedis & in codice Fuk, scriptum invenni. Facestat igitur emendatio R. Stephani.

ἐπὶ τοὺς βασιλεῖς. In codice Medicæo legitur βασιλεῶν, & finis hujus edicti ita concipitur Θεραπείαν τῶν πλὴν προσήκουσαν τὴν λοιπὴν ἀπὸ αὐτῶν ἢ τιμῶν σύμφωνον ἐπὶ δὲ ἐξουσίας ἀποστρέφεται τοῖς ἡμιθέοις ἀνατολίκοις μέγεσιν. Id est, proponatur in Orientalibus partibus nostris. Et hæc est subscriptio quam huic edicto manu ipsius Constantini appositam fuisse testatur Eusebius cap. 24. Solebant enim Imperatores, edictis quæ emittebant manu sua adjicere, proponatur: Idque mandare Præfectis Prætorio, ut apparet ex Novellis Valentiniani & Majoriani. Certe vel una vox ἡμετέροις, satis indicat hanc subscriptionem manu ipsius Constantini additam fuisse. Ipse enim est Imperator qui loquitur, & qui partes Orientales suas appellat. Ita enim loqui consueverant Imperatores, tunc præcipue cum de provincia recens in ditionem ipsorum redacta loquerentur. Sic Constantinus in Epistola ad Elafium, & in Epistola ad Probianum Proconsulem Africa, Africanam nostram dicit. & in lege prima codice Th. de veteranis apud Nicomediam nostram. Sic in lege unica codice Theod. de his qui sanguinolentos, &c. Imperator Constantinus Italia suis. Denique Constantius Cæsar in Epistola ad Eumenium, quam

refert Eumenius in oratione pro scholis. Merentur Galli nostri, &c. Porro hoc editum Constantini in codice Medicæo legitur post libros historię Ecclesiasticę, hoc titulo: ἀντίγραφον δευτέρως τῷ διοφιλῶς βασιλέως ἐπὶ τοῖς τυράννοις καθελοῖν, τοῖς ὑπὸ αὐτὸν ἰθὺς ἰδλωτικῆ σωτῆρας φωνῆ διημιλάτο. Id est, Exemplum constitutionis, quam Deo charus Imperator victus tyrannis græco sermone scriptam ad provinciales suos misit.

In Caput XLIII.

ἑρῶτον ὅτι ἡμᾶς καταπιμαθῆν. Ex his verbis apparet, Palæstinum fuisse hujus historię scriptorem. Quod idcirco annotare libuit, quia Dionyl. Gothofredus existimavit, Eusebium Cæsariensem hujus libri auctorem non esse: quod tamen tum ex innumeris veterum testimonijs, tum ex compluribus locis hujus operis facile est refellere; præcipue ex capite 44. & 45. hujus libri. Ideo autem supradicta lex Constantini data est nominatim ad Palæstinos, quod illis maxime persecutio lævisset, & plurimi in ea provincia Confessores & Martyres fuissent. Notandum item est quod ait Eusebius, primam hanc Constantini functionem ad ipsos perlatam fuisse. Editum enim illud de pace & libertate Christianorum, quod post devictum Maxentium Constantinus in Orientem miserat, Maximini fraude suppressum est, ut scribit Eusebius initio libri 9.

In Caput XLIV.

Ἐπὶ τῶν ὑπερχειμένων τὰς ἡγεμονικὰς ἀρχὰς ἀξιώματων. Vicarios intelligit & Comites & Proconsules. Hæ enim dignitates longe supra Præsides eminebant, ut omnibus notum est. At Christophorfonus solemniter errore ἡγεμόνας Præfectos vertit, quo nihil est absurdius.

In Caput XLV.

Ἄνα κατὰ τὸ αὐτὸ. Christophorfonus vertit duas leges in eandem sententiam promissas abantur. in quo Portesius videtur secutus qui sic verterat: 'Dua postea leges emissa non ita dissimili argumento. Ego vero κατὰ τὸ αὐτὸ idem esse existimavi, quod simul, uno eodemque tempore. Ita enim loqui solet Eusebius.

μη τι μὲν ἴδεν καὶ δόλου μυσθία. De privatis sacrificiis hæc Eusebij verba intelligenda sunt. Nam Constantinus Magnus lege lata vetuit, ne quis Gentilium privatum domi sacrificaret, ut docet lex prima codice Theod. de paganis. Itaque aruspices sacrificij caula domum evocare prohibuerat. Hi enim victimarum exta inspiciebant. Publica verò templa adire sacrificandi causa, ibique aruspicum operari non vetuit Constantinus, ut testatur lex prima codice Theod. de Maleficis. Vide Libanium in oratione pro templis, pag. 10. & quæ ibi notavit Gothofredus.

In Caput XLVI.

ἀξίας γενηθῆσαι. In libro Moræi ad marginem emendatur με ἀξίας γενηθῆσαι. Est & alia emendatio ad marginem editionis Genevensis appositâ ἐλάτωνα τῶν ἀξίας γενηθῆσαι. Posset etiam quis suspicari,

sic legendum & construendum esse hunc locum ἀξίας τῶν ὑπερχειμένων ἀδικίας. Sed vector est lectio illa με ἀξίας, quam & Fuketij codex confirmat.

τὸ δευτέρως ἐκείνου. Licinius intelligitur Licinio, quem ob astitium & senectutem ita appellavit Constantinus. Certe quæ sequuntur ἀπὸ τῶν τῶν διοικήσεως, de Licinio hæc dici manifeste videntur. Ex quo etiam conjici potest, hanc Epistolam paulo post exauktionem Licinij scriptam esse.

ἢ φέρω ἢ ἀπιστία. Initio hujus Epistolæ pro ἀπιστία dixit ἀμείλιαν. Porro φέρω de Christianis dicitur, qui persecutionis metu Ecclesias neglexerunt, aut fidem abnegaverant. ἀπιστία verò ad paganos seu infideles pertinet, qui sacrosanctas ades abstinuerant, & Christianos varijs modis vexaverant.

Ἐπὶ ὄντας τε. Delenda est particula τε, quæ in Codice Fuk. non habetur.

ἢ τῆς ἰσαρχικῆς τάξεως. In annotationibus alibi primum eius operis, monui τῶν ἰσίων esse quod officium seu appatitionem: hoc est certum numerum militum qui iudicibus apparebant. τῶν ἰσίων verò sunt Præfecti Prætorio, ita dicti quod sicut τῶν ἀρχουσιν, id est, supra Præsides & Rectores provinciarum. Igitur ἰσαρχικὴ τάξις est officium Præfecturæ Prætorianæ, de quo consulendo est Notitia Imperij Romani. Porro officium Præfecti Prætorio reliquis omnium Magistratum officijs præstabat. Nam ut Præfectus Prætorio ceteros iudices tam civiles quam militares dignitate superabat, sic etiam eius Officiales reliquis omnibus præstabant apparitoribus. Hinc in Concilio Chalcedonensi Actione 3. μετρίων τάξις dicitur officium Præfectorum Prætorio. φησὶ δὲ τὸν αἰδίστημον διδοῦσθαι τῶν τῆς μετρίων τάξεως. Hæc porro non intellexerunt Interpretes, quorum errorem malo equidem silentio premere, quàm ambitiose refutare. In codice Fuk. scriptum invenitur τῶν ἰσαρχικῆς τάξεως, ut & in Savilij libro.

τοῦτο γὰρ ἐπιπέδον. Christophorfonus vertit Hæc enim per literas a me significatum est, de loco dicens a me, quod non probo. Neque enim Imperator ipse, sed Præfecti Prætorio eiusmodi literas plurimum dabant.

ταῦτα μὲν οὖν. Ab his verbis novum caput inchoatur in codice Regio. Porro ex his verbis apparet, Constantinum literas eodem exemplo dedit ad reliquos Episcopos Orientis.

In Caput XLVII.

πῶς πρὸς τὸν Θεὸν ὁσίων διδασκαλίαν. Pessime Interpretes hunc locum verterunt, cum existimarent locum adjectivum esse; nec animadvertent post τῶν ἰσίων regulam esse apponendam. ὁσία nihil aliud est quam pietas, seu divini Numinis observantia. Sic in hujus libri, & alibi sæpe apud Eusebium.

διδασκαλίαν τῶν εἰδωλολατρίας. Scribendum est διδ. κατὰ τῆς εἰδωλολατρίας πλάνης, ut in Moræi libro ad marginem emendatum invenit. Est autem ἡ διδασκαλία sermo concito, διδασκαλίαν ὁρίζου. In codice Fuk. hic locus ita scribitur: διδασκαλίαν κατὰ τῆς εἰδωλολατρίας ἢ πλάνης, &c.

τῶν πρὸ αὐτῆς καταπιμαθῆν. Pessime hæc vertit Christophorfonus qui ut opinor. Portesij verbum nem non viderat. Recte enim Portesius hæc verba

interpretatus est, quamvis sensum non sit assecutus.

In Caput XLVIII.

μη. 466. μηδὲ πρὸ τῆς ἀληθοῦς ἀρετῆς. Virtus hic pro perfectione sumi videtur, tam ea quae est in visu quam quae in intellectu. Utraque enim vis ac perfectio eodem tendit, ad veritatis scilicet notitiam. Sensus quidem ad veritatem rerum sensibilibium: intellectus vero ad intelligibilibium veritatem ex ipsa rerum sensibilibium veritate progreditur: & hinc ad summi Dei notitiam gradatim ascendit. Potest etiam hoc loco: ἀρετὴ τῆς ἀληθοῦς; dici vis ac virtus veritatis. Quae sequuntur tamen, de morali virtute hunc locum accipiendum esse confirmant.

ἀνόητος. Lego ἀνόητος, ut est in Fuk. Moraz & Gruteri libro. Paulo post scribo διὰ τῆς μὲν ἀρετῆς εἰσφοράς, ὁρῶκεται. Sunt autem haec valde obscura & intricata: quod partim Constantino ipsi tribuendum est, qui utpote ὁψιμαθῆς, in dicendo erat obscurior; partim Eusebio, seu cui alteri qui ex latinis obscuris graeca fecit obscuriora. In manuscripto Fuketii libro ἀνόητος legitur, & διὰ τῆς μὲν ἀρετῆς, &c. optime.

In Caput XLIX.

μη. 467. ἐμφυλίου πολέμου. Civilia bella vocat persecutiones Christianorum. Nihil enim similis civili bello, quam cum Christiani in singulis civitatibus, non hostium aut barbarorum, sed civium suorum incurusione fugabantur ac mactabantur.

In Caput L.

τὸ αὐτὸ κατηφέει. Scribendum est τὸ αὐτὸ ἀπὸ προσφῆτις, vel si mavis ἱερακατηφέει, quam lectionem in interpretatione mea sum secutus. Porfesius quoque & Morinus de Pythia seu sacerdote Apollinis haec intellexerunt. In optimo tamen Fuketii libro totus hic locus ita scribitur: τὸ αὐτὸ κατηφέει τοὺς πλοκάμους ἀνεύνας πεποικίως τῆς μαντείας τῆς ἑλαυνόμενης, &c. cui consentit codex Savilii. Mox in iisdem codicibus legitur οἱς ἐπὶ τοῖς αἰῶσι κατηφέει.

In Caput LI.

κομιδῆ παῖς ὑπάρχων. In graeco hujus capitis titulo rectius scribitur νεός. Neque enim Constantinus puer tunc erat, cum in aula Diocletiani obfidis loco versaretur. Quippe a patre Constantio traditus est Diocletiano, anno Christi 291. cum Constantius a Diocletiano Caesar factus fuisset. Quo quidem tempore Constantinus annum aetatis circiter quintum decimum agebat. Mortuus est enim anno Christi 337. aetatis suae secundo ac sexagesimo.

βροχθίσας μέλι. In manuscriptis codicibus Fuketii & Savilii rectius legitur βροχθίσας. neque aliter scriptum exhibet Regius codex.

ματιφόνους ἀκουαῖς. Alludit ad mucronem stili. Porro eleganter Constantinus, leges illas de persecutione Christianorum scriptas fuisse dicit cruentis gladiorum mucronibus. Sic Draconis leges, sanguine non atramento scriptas fuisse quidam veterum dixerunt.

ἐπεί τινος παρακλιύτο. Mallem dicere ἐπιλείπειν, ut loqui solet Eusebius.

In Caput LII.

παροιμία παρρηγοῦντινῶν. Sic supra in libro primo Pag. 468. de Severo Caesare dixit Eusebius παρρηγοῦν ἤμετο θανάτου, ubi vide quae de hac locutione annotavimus. Nam Interpretes nihil hic viderunt.

ἡλικία πάση. Codex Fuketii scriptum exhibet ἡλικία πάση. Paulo post in eodem codice & in schedis Regiis scribitur ἡλικία μὲν ἡμέρα αὐτῆς τῆς πένθους, & ἐπικαλυπτετο.

In Caput LV.

ἡ ἀγιώτατον σοδοικόν. Ecclesiam Catholicam intelligit, quam cap. 56. domum veritatis appellat. In sacris libris columna & firmamentum veritatis dicitur. Paulo post scribe ex codice Fuketii. Savilii & ex schedis Regiis ὁ ἐκ μυσταρίων ἡμεῖς, &c.

In Caput LVI.

πρὸς πλὴν ἑταίρων ἀγαγὼν ἐς τὸν ἰσχυρόν. In libro Fuketii legitur ἰσχυρόν. Sed vera lectio est quam in veteribus schedis Bibliothecae Regiae inveni ἰσχυροῦ. Quod profecto longe est elegantius.

ἡεὺς ὁ δὲ πρὸς ἡμῶν βούλεται, τὸ τοῦ πραπίτων. Id est, quam quisque vult religionem colat. Quibus verbis Constantinus, integram colendi prout quisque vellet numinis libertatem subditis suis dereliquit. Quippe religiosissimus Princeps omnes quidem mortales ad Christi fidem transire maxime concupivit: neminem tamen ad id unquam coegit. Ac Gentiles quidem pristino errore liberatos voluit: templorum tamen caeremonias & sacrificia non prohibuit, ut Cipse testatur infra cap. 59.

In Caput LVII.

ὁ δὲ γένεσι καὶνόν. De origine & antiquitate religionis Christianae idem scribit Eusebius in principio historiae Ecclesiasticae, & in libris de Evangelica demonstratione.

In Caput LVIII.

κατὰ τὴν ἐπεισάχθησαν καὶνόν. Lego κατὰ τὴν ἐπεισάχθησαν. Pag. 470. Sic, ut legisse videtur Christophorus. Atque ita scriptum exhibet codex Fuketii & Savilii.

πολλὰ τῆς ἑξουσίας διάκρυσις, id est, multiplex divinitas, puta Solis, Lunae, aethorum & elementorum, de quibus supra dixit. Haec enim singula, nisi unius Dei nutu ac potestate regerentur, utique Dii essent. ἑξουσία igitur est potestas, nullius dominationi subiecta, quam vulgò independentiam vocamus, quae solius Dei propria est.

οἱ γὰρ πρὸς ἑαυτοῖς μαχρόθεντες. Deos Gentilium intelligit, ut supra dixi. Solem scilicet, Lunam & reliqua mundi elementa quae pro Diis coluit antiquitas. Mox scribe ex codice Fuketiano τὸ ἀνθρώπινοι ἐμάχοντο ἡμῶν, ut legitur etiam in Regiis schedis.

In Caput LIX.

γνησίας ὅτι μελομένους ἀρετῆς. In codice Fuketiano & Savilii legitur γνησίας.

ἀλλὰ τὸ τοῦ μὴ λογιζέσθω. Id est, quisquis curari se non sinit, nec morbo idololatriae liberari; sibi imputet, cum medicina in promptu sit. Male Christi

stophorionus hunc locum interpretatur hoc modo: *alters qui sanari vult, non vitio versat.* Nam de Portefio nihil dico, qui fere ubique a vero sensu deerrat. Musculus certe hæc non infelicitè vertit.

In Caput LX.

Pag. 471. ὅτι περὶ τῶν ἀναδιδουταῶν. In codice Regio super scriptum est eadem manu ἀναδιδουταῶν. Utrumque certe ferri potest.

τῆς ἀληθείας πίστις. Id est veram fidem. Idem enim est, ac si diceret: πῶς ἀληθεύει τῆς πίστεως. Sic iterum loquitur in cap. 69. infra.

ἐκ τῶν ἐξουσιῶν. Verba sunt desumpta ex Epistola Pauli. Porro ut hic Hellenismum vocat potestatem tenebrarum, sic infra cap. 65. Christianismum vocat lucis potestatem & efficaciam.

ἐναντίας. Hæc vox proprie significat conspirationem ac rebellionem: quod quidem de idolorum cultu optime dicitur. Est enim idolorum cultus, defectio a vero Deo.

τῆς κοινῆς ἀναστάσεως. Scribendum videtur ἀνορθώσεως. Nam vulgata vox ex superiore lineâ repetita esse videtur. Porro in fine hujus eodēti apposita erat line dubio hæc subscriptio, de qua superius multa dixi. προτιθέτω ἐν τοῖς ἡμετέροις ἀνατολικαῖς μέρεσι. Hæc enim subscriptio proprie convenit huic edicto, utpote quod missum est ad Provinciales Orientis.

In Caput LXI.

ἐάν τις ἐμὲ κληθῆν ἑραχελίας. Scribendum videtur ἐραχελίας. Porro ἐραχελίας hoc loco est invidus demon. Sic enim loqui solet Eusebius multis in locis.

Pag. 472. τούτων δὲ ἡλίανιν. In codice Regio legitur δὲ ἡλίανιν, quod magis probo. Totus igitur locus sic scribendus est: εἰς τούτων δὲ ἡλίανιν ἀποπέταται, &c. Certe in Fuketiano codice legitur εἰς τούτων.

In Caput LXII.

οἱ δ' ἀμφὶ πᾶσαν πλὴν Ἀγυπτιῶν. Melitianos intelligit de quorum schismate videndus est Epiphanius & Baronius.

In Caput LXIII.

διδουκίμας μένος ἀνδρα. Hosium Cordubensem intelligit, ut scribit Gelasius Cyzicenus in libro 2. & post illum Photius in Bibliotheca capite 127. & Nicephorus. Et ante hos omnes Socrates atque Bozomenus.

In Caput LXV.

Pag. 473. πῶς ἐπὶ τὸ θεῖον ἀρτίστιν. Mallem scribere διαδραστῆν, aut ἀρτίστιν. Contra in principio hujus epistolæ pro διπλῆ μοι ἀρτίστιν, malim legere ἀρτίστιν. Mox scribo ἀρτί μοι εἰς τὴν σύστασιν ἰνὰ σέ. ex codice Fuketiano & Savilii. Mallem tamen scribere ἀρτί μοι.

καθὰ πρὸς χαλκὸν τινί. Desunt hic nonnulla, quæ in libro Moræi ita suppletur χαλκὸν τινί νοσηματι πᾶσον κακῶς διορθώσασθαι, &c. prout etiam legitur in editione Genevenli. Ego libentius hunc locum ita suppleverim, χαλκὸν τινί νοσηματι τῆς τυραννίδος περὶ τὸν ἐλευθερωσάμενον Ἰουλιανόν. Verum cum in optimis codicibus Fuketiano & Savilii locus ita

A suppleatur ut supra posui, eam Scripturam sequi præstat. Porro in Fuketii libro deest vox κακῶς.

In Caput LXVI.

μανίας ὅς δὲ πρὸς θεῖον. Scribendum omnino non potest. Paulo post ubi legitur ἐξ ἑξ τῶν ἐκρηγμένων est particula ἐξ. Donatistas autem intelligit, quæ post Romanam & Arelatensem synodum, post jurisdictionem ipsius Constantini, adhuc in Africa tumultuabantur.

τὸν κοινὸν τῆς οἰκουμένης ἐχθρὸν ἐξέλιπον. Licetiam procul dubio intelligit, ut declarant quæ sequuntur verba: ἐξ ἡμετέρας οἰκουμένης, &c. Nam Licetiam Synodos Christianorum Anathematum probucenas, ut testatur Eusebius in libro 1. cap. 51. At Christophorionus communem humani generis hostem hoc in loco diabolum esse existimavit, gravi errore.

Est igitur hic hujus loci sensus. Cogitabam, inquit Constantinus, de victo Licinio quosdam ex vobis Orientalibus Episcopis mittere in Africam, ut pacem illic inter Donatistas & Catholicos componendam. Cum enim & Italiæ & Galliarum Episcopi id efficere non potuerint, vestra demum opera id perfectum iri sperabam. Sed, ut video, vos ipsi pacificatoribus egetis.

δαρσεύλαιον. Scribo δαρσεύλαιον cum Græco in Moræi libro, quibus consentiunt codex Fuketianus Savilii & Regiæ Ichedæ.

In Caput LXVII.

ἡμᾶς ὡσαύτως ἀρχηγόν. Procul dubio scribendum est ἡμᾶς, ut in Moræi libro ad marginem emendatur. Nec aliter legitur in codice Fub. & Savilii.

Porro Constantianus Ægyptios dilente inter Orientis populos enumerat, quod non vidit Christophorionus. Ægyptus certetunc temporis inter Orientis provincias censebatur, jam tunc a Maximini temporibus, qui Cæsar in Oriente constitutus Ægyptum sub se habuerat. Hinc est quod Amm. Marcellinus in libro 14. ubi provinciam Orientis recenset, Ægyptum ac Mesopotamiam ea numero fuisse testatur. Locus est in pag. 19. editionis nostræ. Sed & Comes Orientis Ægyptum ac Mesopotamiam sub dispositione sua habebat Constantini & Constantii temporibus, ut docet vetus hæc inscriptio: M. MAECIO MEMMIO FURIO BALBURIO CACILIANO PLACIDO. C. V. COMITI ORIENTIS ÆGYPTI ET MESOPOTAMIÆ CONSULLI ORDINARIO, &c. Quinetiam sub posterioribus Imperatoribus, licet Ægyptiaca diocæsis ab Orientali sejuncta esset, semper tamen sub Prefecto Prætorii per Orientem tuit, ut ex inscriptura Novita constat. Paulo post scribendum videtur ἡμᾶς ὡσαύτως ἀρχηγόν.

ἀμαρτωλῶν τῆς οἰκουμένης ἐχθρὸν ἐξέλιπον. Intelligit autem Constantianus præclium Hadrianoopolitanum & Chalcedonenle. Quorum illud contigit quinto nonas Julias. Hoc vero 14. Calendis Octobres anno Christi 324. Sub finem autem hujus anni data esse videtur hæc Epistola.

τὸν κοινὸν τῆς οἰκουμένης. Legendum pro τῆς οἰκουμένης. Fortasse etiam προσεδόξουν, id est, discordiam illam Donatistarum rursus inquirere ac dijudicare.

deceveram. In optimo Fuketii codice legitur ...

In Caput LXVIII.

τὴ καρδία αὐτοῦ. Quis non videt scribendum esse ...

τὴ ἐκείνη καταλελειμμένη. Nihil hic vidit Christophorus ...

πρὸς τὴν ἐπιτομήν ἡμῶν ἀρχιεπισκοπῶν. Vocem ἐπιτομήν ...

εἰς τὸ ἄνω μέρος τῆς ἐκείνης ἐκείνης. Vox ἐκείνης ...

In Caput LXIX.

τίς δὲ ποτε αὐτῶν ἦεν. Addendum omnino est ...

ἀπὸ τῆς ἐκείνης ἐκείνης. Rectius in Gelasii libro legitur ...

ὅτι τὸν ἡμῶν ἀρχιεπισκοπῶν. Nicephorus primam vocem ...

ἢ μὲν οὖν οὐδὲν ἔφη. Langus vertit: convenit quidem ...

τὴν σοφίαν ἡμῶν ἀρχιεπισκοπῶν. Socrates ac Gelasius Cy-

zicenus & Nicephorus habent τὴν σοφίαν, id est, aures ...

ἢ τίς ὁ πρὸ τούτων. In codice Regio, Fuk. & Savil. legitur ...

ἢ τίς ὁ πρὸ τούτων. In codice Regio & Fuk. legitur ...

πρὸς τὸ τῆς κοινωνίας οὐδὲν. Communio tessera vertit ...

ἢ τίς ὁ πρὸ τούτων. Postrema vox deest apud Gelasium ...

ἢ τίς ὁ πρὸ τούτων. Quid hic esset δόγμα, non intellexerunt Interpretes, quorum ...

δικαιοτέρων ἡμῶν. Legendum est ἡμῶν ex Gelasio; Nicephoro & Epiphanio. Et paulo post ὁ ἡμῶν ex ...

In Caput LXXI.

τὸ φῶς ἐξέτεινεν. Rectius dixisset ἀπέτεινεν. Paulo ante lego ...

τὸν πᾶν ἡμῶν ἀρχιεπισκοπῶν. Id est, hoc meum studium atque institutum ...

τὸ, τὴν ἡμῶν ἀρχιεπισκοπῶν. Lex enim nihil aliud nobis praecepit quam caritatem; ut scilicet Deum quidem ...

245.475

Paulo pag. 476.

intellexit Christophorus, qui sic vertit: Unum- que legis ac disciplina institutum (quod quidem cum suis partibus unum verum Ecclesie corpus, consentiente animorum concordia & proposito devincit.) Rectius Portelius: Præceptumque legis in id omnibus partibus in- cumbit, ut in unam animam unum verum concludat. Forte etiam scribendū est τοῖς δούξις ἀπὲς μίρσις. Dux sunt enim partes hujus mandati, quarum altera ad Deum, altera ad proximum pertinet.

Pag. 477. Ἐπιγνώσασθε ἀλλήλους, ne quis scilicet prophanus aut Judæus ad sacram mentam irreperet, ut docet Chrysostomus in oratione prima contra Judæos pag. 440. tomi primi. Eodem verbo usus est Marcion cum Polycarpum aliquando vidisset ἐπιγνώσασθε ἡμᾶς, ut ex Irenæo refert Eusebius in lib. 4. historię. Latini quoque verbum recognoscere usurpant eo sensu. Sic in passione Fructuosi Episcopi: Cum se excelsississet, accessit ad eum commisit

A frater noster nomine Felix, apprehendens dextram ejus, recognoscens eum, & deprecans ut summus esset. ἦν ἐξ ὄψεως ὑπὸ θείῳ. Scribendum est ἀπὸ θεοῦ, ut legitur apud Gelasium & Nicephorum. Atque ita plane scriptum exhibent Fuk. codex & Savilla & Sca- dz Regiz.

In Caput LXXII.

ὁ πλεῖστον μίρσις. Id est animo & cogitatione. Animus enim major ac melior pars cuiusque est. At Christophorus majorem in eis partem intellexit, quod nullo modo ferri potest. τὸ δὲ ἐν ζῆματι ἀγγεῖα. Scribendum est ἀγγεῖα ex Socrate & Gelasio Cyziceno & Nicephoro. Paulo post lego ἀγγεῖα, ut habet idem Nicephorus & Savilli codex.

In Caput LXXIII.

Διοσθεῖς ἀνθ. In codice Regio deest vox ἀνθ. quæ nec valde necessaria est. Suspico tamen totum locum uno ductu ita legendum esse Διοσθεῖς δὲ ἐν τῇ ζῆματι συμπαροῦν, ἀλλὰ καὶ τὸ τὸ καταπιεῖν καὶ ἐν μὲν καὶ ἐν ἀγγεῖα, ἢ τὰ παλαιὰ Διοσθεῖς ἀνθ.

HENRICI VALESII ANNOTATIONES IN LIBRUM TERTIUM EVSEBII DE VITA IMPERATORIS CONSTANTINI.

In Caput 1.

Pag. 482. Καὶ μὲν βασιλεῖς. In Savilli libro legitur ὁ δὲ βασιλεῖς. In veteribus autem schedis utraque lectio habetur hoc modo: ὁ δὲ δὴ καὶ μὲν βασιλεῖς, &c.

πάλαι πρᾶξιον τᾶν ἀντιῶν. In Moræi libro ad marginem emendatur πάλαι δὲ πρᾶξιον, ut in Fuk. & Savilli codice. Paulo ante pro τῶν αὐτῶ προσκόμετων, uterque codex & scheda Regiæ præferunt τῶν αὐτῶ προσκόμετων.

ἐξ ἑαυτοῦ φυλακτῆσαν. Positum videtur pro ἐπερρῆσαι, id est, tutelam sibi adscivit. Quod si id verbum in vulgata significatione sumi placet, id quoque ferri potest. Constantinus enim in basi statuæ quam Romæ post partam de Maxentio victoriam erexit, ferri iussit, hujus signi virtute urbem Romam à se liberatam fuisse.

ἢ καὶ τῶν ἐν δημοσίῳ συκοφαντίας. Ratio syntaxis postulat ut legamus: τὰς κατὰ τὸ πρόδρον ἐδημοσίῳ συκοφαντίας. Paulo post scribendum τῆ παρ ἀπὲς τιμῆ, ut habet codex Fuk. & Savilli.

Pag. 483. ὁ δὲ καὶ τὰ πάλαι πρᾶξιον. In libro Moræi adjecta sunt ad marginem hæc verba, quæ nos in Fuk.

etiam & Savil. codice reperimus. μὴ ἀλοτριῶν παρὰ σκευῆ πολυπλασιαζόμενα, quam Scripturam in interpretatione sua lectus est Christophorus. Certe Constantinus libros factos qui Ecclesiasticis usibus inserviebant, gemmis ac lapillis ornari, ut docet Cedrenus in Chronico, ubi de Metrodoro Philosofo.

τῆ προπρωτῆ Θεῶν κολάσει. Mallem scribere ἐκ Θεῶν κολάσει, ut loqui solet Eusebius.

τὸς ἐκείνου αὐτῶ. Delendus est articulus τοῖς.

ὁμιον τε καὶ πολιτιῶν. Hujus verbi significationem non intellexit Christophorus, qui πολιτιῶν τὰς civitates sunt Decuriones, ut jam pridem notavi ad librum 22. Amm. Marcellini pag. 225. ex Artemidoro & Athanasio. Quibus addendus est locus Gregorii Nazianzeni in Epistola 49. ad Olympiam πάντες πόλεις τῆ καὶ πολιτιῶν καὶ ἀξιωματικῶν, id est, universos civēs & Decuriones & honoratos.

πατρὸν μου μόνον, id est, paterno imperio regi. At igitur Constantini Imperium ob clementiam & mansuetudinem, prorsus simile fuisse patris in filios imperio: ita ut populi omnes ac Decuriones, non vi ac metu ut subditi, in officio continerentur,